

Ивайло Томев/Ivaylo Totev

АНАЛИЗ НА СТОПАНСТВОТО НА ПРОВИНЦИЯ СЕВЕРЕН РЕЙН-ВЕСТФАЛИЯ

Analysis of the economy of province North Rhine-Westphalia

Summary: This article presents the spatial and the industry differentiation of the strongest regional economy in Germany-province North Rhine-Westphalia. Formerly known as „Land of coal and steel“today the federal government prompts the development of more environmental friendly productions. Hundreds of years the economy in North Rhine-Westphalia relies of hard coal deposits, but the intensive output deplete the reserves. This paper overview the population and the economic activities in the primary, secondary and tertiary sector of the economy of the province.

Key words: economy, industry, regional development, infrastructure, economic activities, Germany, heavy industry, decarbonization.

Стопанството според Марин Русев (2008) е обект на изследване на икономиката. То има предимно статичен, резултативен и пространствен смисъл. Понятията „стопанство“ и „икономика“ отразяват същността на сходни обществени явления.

Провинция Северен Рейн-Вестфалия е четвъртата по големина и същевременно най-индустриализираната провинция на Германия. Нейната площ е 34 084 км². В провинцията се намира най-западната точка в страната – селището Изенбрух. Голямо значение за развитието ѝ са изиграли полезните изкопаеми, особено въглищата и металургичното производство. Столицата на провинцията е град Дюселдорф. Северен Рейн-Вестфалия граничи с Белгия, Нидерландия, Долна Саксония, Хесен и Рейнланд – Пфалц. Във физикогеографски план провинцията включва вулканичното плато Айфел, Рейнските шистови планини, планините Зауерланд, Зигерланд, Еггебирге, част от Вестерланд и Бергише ланд. На север се намира Вестфалският басейн-естествено продължение на Северногерменската низина. Близостта на Северно море прави климата по-мек. Най-дългите реки, които протичат през провинцията, са Рейн, Рур, Емс, Везер и Липе (Енциклопедия Britannica, 2018). 26% от територията ѝ са заети от гори.

Северен Рейн-Вестфалия е най-населената немска провинция и там живее ¼ от населението на Германия – 17,5 млн. д. Гъстотата достига 524 д/км². Според сайта на Немския институт по урбанистика¹ демографската ситуация в Северен Рейн-Вестфалия е неблагоприятна. Сред характерните явления и тенденции в провинцията са свиващи се градове, застаряване на населението и увеличаваща

се социална сегрегация. Най-неблагоприятна е ситуацията в градовете в Рурската агломерация, като Дуисбург, Есен, Дортмунд, Хаген и дори в столицата Дюселдорф. Тяхното население бележи спад в периода 1990–2002 г. 24,5% от населението, или всеки четвърти жител на провинцията, имат мигрантски корени, включително и 25,1% от учениците в началните училища². Рейн-Рур е най-силно урбанизираният район. Той включва някои от най-големите конурбации в Европа: Кьолн, Есен, Дортмунд, Дюселдорф, Дуисбург, Бохум, Мюнстер, Гелзенкирхен, Бон, Билефелд, Золинген и Вупертал. Единственият град с население над 1 млн. души е Кьолн (Statistisches Jahrbuch, 2017). 30 от 80-те най-големи града на Германия се намират в Северен Рейн-Вестфалия. Около 42% от населението са римокатолици. Евангелисти са само 23%. 2,5% от населението са мюсюлмани. Кьолн е градът на най-голямата мюсюлманска общност в страната. В големите градски центрове културната идентичност е по-слабо изразена, заради множеството имигранти от Източна Европа, Близкия изток и Африка.

По БРП (брутен регионален продукт) за 2017 г. Северен Рейн-Вестфалия е на първо място в Германия с 691,5 млрд. евро³, или 22% от БВП на страната. Провинцията е с най-голям дял в немският износ – 16%. Безработицата е под средното ниво за страната – 8,3%. Живненият стандарт е много висок. Голяма роля имат минната промишленост и енергетиката. Много характерна е тежката индустрия-енергетика, металургия, машиностроене и химическа промишленост. Рейнско-вестфалският район е най-силно развитият в промишлено отношение район в Германия. Ядрото на Рурската агломерация е разположено между десните притоци на Рейн-Липе и Рур, в посока север – юг и от запад на изток между Дуисбург и Дортмунд. Рейнско-Рурската агломерация включва градовете Кьолн, Дюселдорф, Мьонхенгладбах и Бон, с общо население 11 млн. д.

По преки чуждестранни инвестиции провинцията е на първо място в Германия (ПЧИ). На съвременния етап на развитие на нейната територия се произвеждат автомобили, прецизни инструменти, стъкло, лекарства, стомана, пластмаси, алуминиеви изделия, цимент, изкуствени тъкани, пиво и др. От 100-те най-големи немски корпорации 37 се намират в Северен Рейн-Вестфалия. През 50-те и 60-те години на ХХ в. провинцията е наричана „Земя на въглища и стомана“ (Land von Kohle und Stahl)⁴, заради тяхната роля в икономическото замогване на Северен Рейн-Вестфалия. В продължение на 150 г. въглищата са играли ролята на катализатор на икономическото развитие в провинцията. Съвременният добив включва 100% от черните въглища и 55% от кафявите въглища в страната⁵. Трябва да се има предвид, че от 175 млн. т. добити въглища за 2017 г. в цяла Германия само 4 млн. т. са черни, останалите са кафяви и те преобладават като абсолютен дял в провинцията. По-големите въглищни басейни на територията на Северен Рейн-Вестфалия са Рурският и Аахенският за черни въглища и Долнорейнският за кафяви. Промислените запаси на черни коксуващи се въглища са почти изчерпани. През 2018 г. трябва да бъдат закрити

последните две мини за черни въглища в Германия, намиращи се в провинцията. Напоследък производството се пренасочва все по-често към по-щадящи природата производства, което означава, че добивът на черни въглища ще продължи да намалява. Това е в унисон с плана за декарбонизация на световната икономика, заложен в Парижкото споразумение от 2015 г. През 2016 г. немското правителство си поставя амбициозна цел да намали въглеродните емисии с 95% до 2050 г. („Klimaschutzplan 2050“).

Наред с Бавария и Долна Саксония, провинция Северен Рейн-Вестфалия е един от трите най-важни земеделски региона в Германия. Според Камарата за земеделие на провинцията площта на общата земеделска земя (вкл. пасищата) е 1,5 млн. ха или 42,9% от територията на провинцията. Броят на фермите е малко над 34 000 бр. (2013). От обработваемите земи (1,1 млн. ха) 50% от засятата площ съставляват зърнени култури, следвани от царевица (27%), рапица (5%) и захарно цвекло (5%). Делът на засетите с овощни култури и зеленчуци земи е само 3%. На юг се отглеждат пшеница и захарно цвекло, а на север – зеленчуци и овощни култури. Селското стопанство в провинцията (според доклад на Министерството на защита на климата, околната среда, земеделието и защитата на потребителите на Северен Рейн-Вестфалия, 2011) е локализирано в няколко региона⁶. В Мюнстерланд традиционно е развито животновъдството, и най-вече свиневъдството. В Рейнланд преобладава растениевъдството, а за Долен Рейн е характерно млечното животновъдство. В Бергише ланд, Зауерланд и Сигерланд акцентът е върху млечното и месното говедовъдство. Годишно регионът произвежда 2,2 млн. т. пшеница, или 1/12 от производството на страната. Добивът на ечемик достига 1 млн. т., като той задоволява в значителна степен местната пивоварна промишленост. Най-отглежданите зеленчуци са аспержите. Северен Рейн-Вестфалия е на второ място по производство на ягоди в Германия след Долна Саксония (20% от общото производство на страната). Провинцията е на първо място по производство на репички – 80% от засетите площи в Германия, и на едно от първите места по отглеждането на декоративни цветя⁷. Тя е на трето място по добив на мляко, като отстъпва само на Бавария и Долна Саксония. Годишно се произвеждат около 3 млн. т. мляко.

Водещи в тенденциите на вторичния сектор са все по-щадящи икономиката производства. Въпреки това все още тежката индустрия заема съществен дял в местното производство. Ако беше самостоятелна държава, Северен Рейн-Вестфалия би била една от най-големите експортни икономики в света. Дълго време областта Рур е движещата сила на немското стопанство. Сред структуроопределящите отрасли днес са металургията, химическата промишленост, автомобилостроенето, общото машиностроене и пивоварната промишленост. Съсредоточаването на толкова много производства и население на едно място поражда големи проблеми от социален, икономически и екологичен характер.

В Есен – енергийната столица на Германия и един от най-индустриализираните градове в Германия – се намират седалищата на компаниите „ЕОН“ и „Ер Ве Е“. Към 2013 г. 76% от енергопроизводството в Северен Рейн-Вестфалия се осъществява във въглищни ТЕЦ-ове. В провинцията е разположена най-мощната ТЕЦ в Германия – „Нойрат“. Относителният дял на ВЕИ продължава да нараства, като към 2013 г. той е 8,7%.

В миналото, гръбнак на икономиката на Северен Рейн-Вестфалия, черната металургия днес е в упадък. Една от причините е изчерпването от запасите на черни коксуващи се въглища. Според сайта на производителите на стомана в Германия най-големите комбинати се намират в Дуисбург (три на брой), Зиген (два на брой) и Витен⁸. Макар Дуисбург да е най-важният център за производство на стомана в цяла Германия, седалището на най-голямата немска металургична компания „Тисен Крупп“ е разположено в град Есен.

Структуроопределящо значение за местната икономика има транспортното машиностроене. Провинцията е един от най-големите производители на автомобили и автомобилни части в Германия. В Дюселдорф има заводи на „Фолксваген“ и „Мерцедес-Бенц“, а в Кьолн – на „Форд“. В Аахен „Форд“ имат център за развойна дейност. Някога важен металургичен център, днес в Аахен се произвеждат електромобили („Стрийт Скутър“ и др.). На основата на мощното металургично производство в Северен Рейн-Вестфалия се развива железопътното машиностроене. Германия е сред водещите производители на високоскоростни влакове в света. Най-важен център е град Крефелд („Сименс“)⁹. Във Витен има вагоноремонтен завод, а в Зиген се правят талиги. Макар и без излаз на море, Северен Рейн-Вестфалия е един от най-големите производители на корабно оборудване в страната.

С важно стопанско значение е и електротехническото машиностроене. В Дуисбург се намира един от най-големите заводи на „Сименс“ в страната за телефонни апарати. Дигитализирането на обществото и все по-силното навлизане на ИКТ в живота на хората предопределят развитието на микроелектрониката и производството на полупроводници. Гелзенкирхен е един от водещите центрове в света за развитието на микроелектрониката (т.нар. „Силициева гора“).

За икономиката не само на провинцията, но и на Германия, с приоритет остава химическата индустрия. В Германия отрасълът се развива на основата на т.нар. химически паркове – индустриални зони с изключително добра инфраструктурна обезпеченост. В началото на 90-те години на ХХ в. в Гелзенкирхен е открит първият подобен парк („Марл“). В провинцията има също така три нефтени рафинерии – в Гелзенкирхен, Веселинг и Кьолн (Дойков и Дерменджиев, 2008). Те са концентрирани в долината на Рейн и са свързани чрез петролопроводни с Нидерландия, Вилхелмсхафен и Северно море. Важно значение за производството на разнообразни химически продукти има заводът „Голдшмидщрасе“ в Есен, който е и най-големият работодател в града. Северен Рейн-

Вестфалия е известна и с производството на медикаменти, най-вече в град Леверкузен („Байер“). В Аахен се произвеждат автомобилни гуми („Континентал АГ“), а в Кьолн е развита парфюмерийната промишленост (т.нар. кьолнска вода – О де Колон).

Производството на храни и напитки е също водещи отрасли на провинцията. Производство на бира е застъпено в Дортмунд, Кьолн и Дюселдорф („Кьолш“, „Алтбир“) (Дойков, Дерменжиев, 2008). В Бон и Золинген се намират цеховете за производство на желирани мечета „Харибо“, а в Аахен има завод за шоколади „Линд“. Сладкарски изделия се произвеждат още във Витлих, Билефелд, Моерс и Оерлингхаузен (напр. от марката „Доктор Йоткер“).

Силно развит текстилен център е Дюселдорф. Той е със статут на модна столица на Германия и наред с Париж и Милано е един от най-големите модни центрове в света. Друг град, тясно свързан с текстилната индустрия, е Билефелд.

Главна роля за просперитета на икономиката на Северен Рейн-Вестфалия има третичният сектор и особено транспортната инфраструктура. Най-важните магистрали са А1 (Балтийско море–Франция) и А2 (Берлин-Рур). Според годишния доклад на „Destatis“ от 2016¹⁰, Северен Рейн-Вестфалия е на второ място сред федералните провинции по дължина на междуградските пътища след Бавария – 29 564 км, а по брой регистрирани автомобили е на първо. В по-големите градове има забранени зони за замърсяващи атмосферата превозни средства („Umweltzone“). Град Аахен е важен железопътен възел. Окачената железница във Вупертал е най-старата в света, а Золинген е единственият град с тролейбусна система в Северен Рейн-Вестфалия. Вътрешният воден транспорт има голямо значение за развитието на провинцията. Тя е набраздена от плавателни канали, като най-важен е „Дортмунд–Емс“. Пристанището Дуисбург–Рурорт е най-голямото речно пристанище в света. Годишно то обработва над 35 млн. т. товари. Най-голямото летище се намира в Дюселдорф. През територията на Северен Рейн-Вестфалия преминава и вътрешен газопровод „МИДАЛ“.

По реализация на туристически продукт федералната провинцията е на трето място по реализирани нощувки за 2017 г. на чуждестранни туристи, след Бавария и Баден-Вюртемберг (Statistisches Jahrbuch, 2017). Два града от Северен Рейн-Вестфалия са включени в списъка на т.нар. „Magic cities“, градове с висок туристически потенциал в Германия – Дюселдорф и Кьолн. Известни балнеоложки центрове са Аахен, Бад Залцуфлен, Бад Ойнхаузен, Бад Майнберг и Бад Дрибург. Най-горещият минерален извор в Германия се намира в Аахен – Швердбад Квеле (76° С). От познавателния туризъм по-известни обекти са катедралите в Аахен и Кьолн, замъкът Фолкенлоуст и др. В Бохум има музеи на въгледобива и железницата. Малки оазиси в тази силно урбанизирана и индустриализирана област са 13-те национални парка, от които се откроява НП „Айфел“. Най-известните културни събития са панаирите в Дюселдорф и Кьолн. Важни университетски центрове са Аахен, Билефелд, Бохум, Бон, Кьолн,

Дортмунд, Дюселдорф и Мюнстер. В Кьолн се намира централата на института „Макс Планк“.

Провинцията поддържа много добри отношения със страните от Бенелюкс във връзка с вноса и износа на продукцията. В икономически план Северен Рейн-Вестфалия е най-важната по икономическо значение провинция в Германия, с която България има търговски взаимоотношения.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ <https://difu.de/publikationen/demographic-decline-segregation-and-social-urban-renewal-in.html>, достъпен на 06.11.2018 г.

² http://www.integrationsmonitoring.nrw.de/integrationsberichterstattung_nrw/berichte_analysen/Zuwanderungs-_und_Integrationsberichte/aktuelles_2010_03_08_Broschuere_englisch.pdf, достъпен на 04.11.2018 г.

³ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/36889/umfrage/bruttoinlandsprodukt-nach-bundeslaendern/>, достъпен на 03.11.2018 г.

⁴ <http://www.wg-gesucht.de/staedte-in-nordrhein-westfalen.2.html>, достъпен на 01.11.2019 г.

⁵ http://www.energieregion.nrw.de/_database/_data/datainfoool/Energy_in_North_Rhine-Westphalia_Facts_Figures.pdf, доклад за развитието на електроенергията в провинция Северен Рейн-Вестфалия, 2017.

⁶ https://www.umwelt.nrw.de/fileadmin/redaktion/Broschueren/broschuere_ernaehrung_english.pdf, достъпен на 05.11.2018 г.

⁷ https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/German_Agriculture.pdf?__blob=publicationFile, достъпен на 04.11.2018 г.

⁸ <https://www.stahl-online.de/index.php/statistiken/>, достъпен на 05.11.2018 г.

⁹ <https://www.railway-technology.com/projects/siemens-velaro-high-speed-trains/>, достъпен на 04.11.2018 г.

¹⁰ https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/StatistischesJahrbuch2016.pdf?__blob=publicationFile, достъпен на 06.11.2018 г.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Дойков, В., А., Дерменжиев. Европа. Икономическа география, С.: Ковачев, 2008.

Дойков, В., А. Дерменжиев, Р. Янков, С. Дерменжиева. Германия. В центъра на Европа, Русе: Парнас, 1996.

Русев, М., Обществена география, С.: Унискорп, 2008, с. 123.

<https://www.statista.com>, сайт на Немското статистическо бюро.

www.destatis.de, сайт на статистическо бюро „Destatis“

<http://www.cef.nrw.de/>, сайт на „Клъстер за енергийно развитие на провинция Северен Рейн-Вестфалия.

http://www.energieregion.nrw.de/_database/_data/datainfoool/Energy_in_North_Rhine-Westphalia_Facts_Figures.pdf, сайт за електроенергийното производство в Северен Рейн-Вестфалия.

<https://www.umwelt.nrw.de/>, сайт на „Министерството на околната среда на провинция Северен Рейн-Вестфалия.

<https://www.stahl-online.de>, сайт на Дружеството на производители на стомана в Германия.

<https://www.britannica.com/place/North-Rhine-Westphalia>, сайт на енциклопедия „Британика“

<https://www.landwirtschaftskammer.de>, сайт на Камерата за земеделие на провинция Северен Рейн-Вестфалия.

<https://difu.de>, сайт на Немският институт по урбанистика.

<https://www.wirtschaft.nrw/>, сайт за стопанството на Северен Рейн-Вестфалия

https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/GermanAgriculture.pdf?__blob=publicationFile, доклад на Федералното министерство по храните и земеделието от 2010 г.

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/StatistischesJahrbuch2012.pdf?__blob=publicationFile, статистически годишник от 2012 г. на Destatis

<https://www.railway-technology.com>, сайт за железопътният транспорт в света.